

**FEATURES OF TEACHING AN INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD» IN
PRIMARY SCHOOL****Filimonova T.**

*Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Primary and Preschool Education
V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv,
Mykolaiv, Ukraine*

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ****Філімонова Т.**

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової та дошкільної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10975259>

Abstract

The article is devoted to the peculiarities of teaching the integrated course «I Explore the World» in the New Ukrainian School. It is noted that the course «I Explore the World» combines the educational content of several educational areas. According to the typical NUS 1 curriculum, there are three such areas: natural science, civic and historical, social and health education. According to the typical educational programme of NUS 2, there are seven such branches: linguistic and literary, mathematical, natural, technological, social and health, civic and historical, and informatics.

It is noted that the main educational field in the integrated course «I Explore the World» is the natural education field. The natural education field is harmoniously integrated with almost all educational fields defined in the State Standard of Primary Education, because nature is one of the most valuable factors in the mental, patriotic, labour, aesthetic development of a child's personality.

The peculiarities of teaching the integrated course «I Explore the World» lie in the didactic and methodological organisation of learning, namely in its connection with life, with the practice of applying the acquired ideas, knowledge, and behavioural skills in life situations. The very name of the course orientates the teacher to the organisation of students' research activities.

Анотація

Стаття присвячена особливостям викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі. Зазначено, що курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За типовою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична.

Зауважено, що основною освітньою галуззю в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» визначено природничу освітню галузь. Природнича освітня галузь гармонійно інтегрується майже з усіма освітніми галузями, визначеними у Державному стандарті початкової освіти, бо природа є одним із найцінніших чинників розумового, патріотичного, трудового, естетичного розвитку особистості дитини.

Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» полягають у дидактико-методичній організації навчання, а саме в його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Сама назва курсу зорієнтовує вчителя на організацію дослідницької діяльності учнів.

Keywords: integration, integrated learning, primary school, New Ukrainian School, integrated course «I Explore the World».

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, початкова школа, Нова українська школа, інтегрований курс «Я досліджую світ».

Постановка проблеми. Інтеграція в початковій школі визначається як один із засобів наближення освітнього процесу до внутрішнього світу дітей молодшого шкільного віку, врахування особливостей сприйняття ними нової інформації, створення в їхній свідомості цілісного, взаємопов'язаного образу світу та надання можливості усунути фрагментарність їхніх знань. Із запровадженням

Нової української школи (НУШ) інтеграція в початковій школі також визнається одним із ключових напрямів і набуває нових характеристик.

До них належать створення інтегрованих курсів, які поєднують зміст кількох навчальних дисциплін, та впровадження інтегрованого навчання на основі тематичного та діяльнісного підходів [4, с.176].

Однією з особливостей Нової української школи є впровадження у навчальний процес початкової школи інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Безперечною є думка С. Тараненко про те, що предметом вивчення на інтегрованому уроці виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах, широке використання міжпредметних зв'язків при різнобічному розгляді однопланових об'єктів; своєрідна структура, методи й прийоми, які сприяють його організації та реалізації поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми інтегрованого підходу до освітнього процесу приділяють увагу багато науковців. Філософські й методологічні проблеми інтеграції висвітлюють у своїх працях С. Клепко, К. Гуз, М. Гриньова, Ю. Мальований, Л. Масол та ін. Аналіз наукової літератури щодо реформування освіти в Україні свідчить, що осмислення проблеми є розвитком української школи в умовах реформування освіти (О. Вознюк, В. Кремень, Л. Онищук, О. Савченко, В. Сидоренко, Л. Хоружа та ін.); особливості реалізації змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ (Н. Бібік, І. Андрусенко, О. Савченко та ін.).

Мета дослідження - розкрити особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації принципів НУШ у початковій школі запроваджено інтегрований курс «Я досліджую світ». Ключовою ідеєю цього курсу є інтеграція кількох освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична, частково мовно-літературна та математична).

Інноваційною складовою інтегрованого курсу стала громадянська та історична освітня галузь, мета якої - формування у здобувачів початкової освіти власної ідентичності та готовності до змін через вироблення поваги до інших, толерантного ставлення до культурного різноманіття і розбіжності суджень, набуття досвіду взаємодії та співпраці через обмірковування прийнятих у класі, школі і місцевій громаді соціальних норм, активну участь у житті цих спільнот та усвідомлення відповідальності за свої вчинки. Серед очікуваних результатів, до прикладу, для школярів 1-2 класів задекларовано уміння захищати права людини (розпізнавати вчинки і слова, які можуть підтримати або образити, а також поважати різноманітність думок, справедливо ставитися до інших). Для учнів 3-4 класів мати компетенції спілкування, враховуючи особливості інших людей, пояснювати, чому потрібно діяти справедливо, не порушувати прав інших дітей, виявляти та засуджувати такі вчинки тощо.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу

загальної середньої освіти. У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених для кожної освітньої галузі, перерозподіляється таким чином, щоб загальний обсяг навчання не зменшувався. Зміст природничої, соціальної, здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної та інформатичної освітніх галузей інтегрується в різних комбінаціях їхніх складових, утворюючи інтегровані предмети та курси.

На основі нового Державного стандарту затверджено дві типові освітні програми: НУШ 1 (під керівництвом О.Савченко) та НУШ 2 (під керівництвом Р.Шияна). Курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За типовою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформатична.

Зауважимо, що основною освітньою галуззю в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» визначено природничу освітню галузь. Природнича освітня галузь гармонійно інтегрується майже з усіма освітніми галузями, визначеними у Державному стандарті початкової освіти, бо природа є одним із найцінніших чинників розумового, патріотичного, трудового, естетичного розвитку особистості дитини.

Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» полягають у дидактико-методичній організації навчання, а саме в його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Сама назва курсу зорієнтовує вчителя на організацію дослідницької діяльності учнів.

Реалізація курсу «Я досліджую світ» передбачає опрацювання низки дослідницьких питань, зокрема:

- дослідження-розпізнавання (Що це таке? На що це схоже? Досліджуємо за допомогою п'яти органів чуття, описуємо, порівнюємо з іншими об'єктами та явищами);

- дослідження-спостереження (Як це працює? З якою метою використовується?);

- дослідження-пошук (ставити запитання, робити прогнози, встановлювати часову та логічну послідовність явищ і подій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (чому? Як? Залежить від чого? З чим пов'язано?) (припущення, умовивід, висновки - узагальнення) [2, с.126].

Предмет «Я досліджую світ» виконує інтегративну функцію, даючи змогу учням набути цілісного наукового уявлення про природний і соціокультурний світ, про взаємозв'язок людини з природою, суспільством, іншими людьми та державою, про її сприйняття свого місця в суспільстві, формулюючи світогляд, самовизначення в житті і як українця дати можливість закласти підвалини для формування власної ідентичності.

Інтегровані уроки дозволяють вчителю скоротити час на вивчення окремих тем, усунути дублювання матеріалу з різних дисциплін і приділити більше уваги (у різний спосіб) цілям, на яких наголошується на даному етапі навчання (наприклад, розвиток зв'язного мовлення та мислення).

Інтегровані уроки зменшують втому та навантаження на учнів завдяки переключенню з одного виду діяльності на інший.

Як шкільний предмет, «Я досліджую світ» надає особливі можливості для виховання соціально активних, грамотних та поінформованих особистостей. Він має розглядати питання, що стосуються взаємозв'язку та взаємозалежності природи, суспільства та економіки, впливу людської діяльності на навколишнє середовище та багато іншого.

Відмінною рисою сучасного уроку «Я досліджую світ» є його цілісність, підпорядкованість одній ідеї, що забезпечується двома найважливішими компонентами: мотивацією та узагальненням. Якщо узагальнення – це змістовно-смысловий стрижень уроку, тобто те, «задля чого» проводиться урок, то мотивація, що забезпечує виникнення запитання, – це динамічний стрижень, тобто те, «через що» проводиться урок [2, с.125].

Викладаючи предмет, учитель повинен розкривати його освітнє та виховне значення. При цьому він повинен націлювати свою роботу на те, щоб навчання не обмежувалось лише ознайомленням молодших школярів з окремими фактами з життя природи (з будовою, живленням, розмноженням рослин, тварин, життєдіяльністю людини) та суспільства (із знанням про українське суспільство; довкілля, в якому живе дитина); під час вивчення цих предметів в учнів потрібно сформувати цілісне уявлення про природу, забезпечити розуміння ними найпростіших причинно-наслідкових зв'язків, що існують у навколишньому світі; розкрити культуру взаємодії людей; передбачити накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей, до суспільства; сприяти розвитку розумових здібностей школярів, їхньої емоційної сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до самовираження тощо.

Методика навчання природничої, соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей має свої дидактичні особливості, якими відрізняється від викладання інших дисциплін. Оскільки курс «Я досліджую світ» є інтегрованим курсом і вивчає неживу та живу природу, природне й соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, тому основна дидактична особливість його форм і методів викладання визначається конкретністю.

Постійно маючи справу з реальними фактами, конкретними об'єктами навколишньої природи (мінералами, корисними копалинами, рослинами і тваринами, деякі з яких можна принести в клас і навіть дати в руки учням), учитель має можливість застосувати особливі методи навчання – він може, наприклад, проводити різноманітні спостереження над роздатковим матеріалом (колекції корисних копалин, колекції мінералів і т.д.), відтворювати в класі ті чи інші природні явища, тобто проводити

як короткочасні, так і довготривалі досліді, здійснювати екскурсії в природу тощо.

У галузі мислення ця методика характеризується тим, що вчить робити логічні висновки із конкретних фактів, які учні безпосередньо спостерігають, або відтворюють під час короткочасного досліді на уроці, в куточку живої природи, на пришкольній навчально-дослідній ділянці.

Вивчення конкретних фактів розвитку живих організмів, взаємозв'язку явищ у природі створює природознавчий фундамент для формування наукового світогляду.

Матеріал інтегрованого курсу «Я досліджую світ» дає можливість зрозуміти молодшим школярам значення навколишньої природи, необхідність її охорони, наукові основи сільського господарства, роль людини як складно організованої, моральної і самоцінної істоти. Ознайомлення з природою, її красою й багатством, особливо на екскурсіях, виховує патріотичні й естетичні почуття. Відповідно завданням методики навчання даної дисципліни є розробка методів, методичних прийомів та організаційних форм навчання відповідно до завдань і змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [3, с. 94].

Отже, методика навчання природничої, соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей має встановити, яких знань і вмінь повинні набути учні та за допомогою яких форм і методів – досягти найефективніших результатів з курсу «Я досліджую світ».

Знайомство молодших школярів із природою починається зі спостережень, з яких вони усвідомлюють матеріальність навколишнього світу, згодом вони перетворюються із пасивних спостерігачів в активних: формуються поняття про існуючий у природі перехід кількісних змін (ріст рослин, тварин) у якісні (розвиток рослин, тварин), набувається практичний досвід поведінки в оточуючому середовищі.

Спостереження – це цілеспрямоване сприйняття того чи іншого педагогічного явища без втручання у його хід. Дослідник розробляє програму, визначає об'єкти і передбачає способи фіксації спостережень (протоколи, фото- і кінозйомка, записи на магнітну стрічку, відеомоніторинг тощо).

У процесі навчання учитель повинен намагатися розв'язати суперечності: «відоме – невідоме», «зрозуміле – незрозуміле», «головне – другорядне», «засвоєне – незасвоєне», «необхідне – випадкове» та ін. Подолання цих суперечностей гарантує розумовий розвиток учнів, формує інтерес до набуття знань, до навчання. При вивченні явищ і предметів природи важливо не тільки з'ясувати подібність і відмінність об'єктів, що вивчаються, але й, головне, встановлювати їх взаємозв'язки, взаємозалежності, що сприятиме виробленню у свідомості учнів матеріалістичного розуміння процесів життя.

У наш час учителю доступний широкий арсенал освітніх електронних та інтернет-ресурсів. До прикладу, використання на уроці «Я досліджую світ» ІКТ дозволяє підвищити мотивацію, ак-

тивізувати пізнавальний інтерес у школярів до навчання; забезпечити індивідуалізацію навчання, сприяти особистістю орієнтованому підходу, на якісно новий рівень підняти візуалізацію матеріалу, що вивчається; включити арсенал нових методів навчання – моделювання, імітації процесів тощо.

Ефективним на уроках «Я досліджую світ» є використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо. Реалізуючи їх виховний потенціал, педагогам варто пояснювати дітям, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

З огляду на зазначене, невід'ємними складниками уроків мають бути виховні бесіди, пізнавальна інформація про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання усних і письмових текстів на патріотичні теми, підготовка і презентація посилюючих проєктів патріотичного змісту (до прикладу, написання творів про земляків, які прославили рідний край, листів підтримки своїм ровесникам, що перебувають в зоні АТО, вітальних листівок захисникам Батьківщини).

На уроках «Я досліджую світ» учні проходять такі етапи дослідження:

1 етап – зацікавлення. Учитель пропонує учням пригадати те, що вони знають у зв'язку із записаною ситуацією і що може допомогти її зрозуміти.

2 етап – запитання. Учні повинні ставити запитання стосовно проблеми і виявити ті, які найкраще підходять для її дослідження і вирішення.

3 етап – знаходження можливих відповідей. Працюючи у групах, учні шукають відповіді на свої запитання, організовують перше дослідження, роблять відкриття, обговорюють результати та обґрунтовують ідеї.

4 етап – постановка нових запитань.

5 етап – знаходження нової інформації. Після відповіді учні можуть подумати про те, чи завжди це відбувається саме таким чином, а якщо ні, які ще запитання, як важливу частину навчання, вибудовують зв'язки з попередніми ідеями. І. Большакова звертає увагу на те, що навчання, яке базується на запитах учнів, не можливе без комфортного навчального середовища; керівництва та підтримки вчителя; розуміння вчителем рівня можуть бути варіанти.

6 етап – створення. На основі ідеї дослідження учні створюють продукт, презентують його та оцінюють.

7 етап – дискусія, презентація. Учні ставлять запитання, які спонукають до дій, що створюють додаткові запитання або ідеї. Вони цілеспрямовано та критично осмислюють інформацію, цінують та застосовують підготовки дітей; відкритості та спонтанності вчителя.

Інтегровані уроки вимагають від учителя додаткової підготовки, ерудиції та досвіду. Розробляючи такі уроки, вчителі повинні враховувати:

1. Цілі уроку, тобто необхідність скорочення часу вивчення теми, необхідність заповнення прогалин у знаннях учнів, необхідність перерозподілу пріоритетів тощо.

2. Вибір об'єкта, тобто джерел інформації, які відповідають цілям уроку.

3. Визначення системоутворюючих факторів, тобто знаходження основи для об'єднання різномірної інформації (ідей, явищ, понять, предметів).

4. Зміна функціонального призначення знань [2, с.127].

Вивчення кожної конкретної теми інтегрованого курсу відбувається за основним текстом, що супроводжується ілюстраціями, які наочно втілюють природу об'єктів вивчення, зв'язки, ситуації між об'єктами вивчення та взаємодію між людьми, природою і суспільством. Ілюстрації доповнюються запитаннями, які спонукають дітей пояснювати, обґрунтовувати та міркувати.

Важливе місце в уроках займають творчі завдання, що передбачають застосування знань у незнайомих ситуаціях (з елементами творчості, пошукової та дослідницької діяльності).

В основу курсу «Я досліджую світ» покладено діяльнісний підхід, який має на меті змістити акцент у викладанні на активне навчання. Діяльнісний підхід - це цілеспрямована система, яка націлена на результати, що можуть бути досягнуті лише за умови зворотного зв'язку.

Висновки. Отже, розвиток початкової освіти на сучасному етапі висуває принципово нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, оскільки постають завдання, пов'язані з усвідомленням ними важливості моделювання уроків, зокрема і уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Предмет «Я досліджую світ» виконує інтегративну функцію, даючи змогу учням набути цілісного наукового уявлення про природний і соціокультурний світ, про взаємозв'язок людини з природою, суспільством, іншими людьми та державою, про її сприйняття свого місця в суспільстві, формулюючи світогляд, самовизначення в житті і як українця дати можливість закласти підвалини для формування власної ідентичності.

Список літератури:

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» Київ. : Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.

2. Гільберг, Т.Г., Тарнавська С.С., Павич Н.М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 256 с.

3. Гільберг, Т.Г., Тарнавська С.С., Хитра З.М., Павич Н.М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. для пед. працівників. Київ: Генеза, 2020. 239 с.

4. Коваль Л., Попова О., Нестеренко М. Дидактико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до моделювання сучасного уроку в початковій школі. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні

науки: зб. наук. пр. Бердянськ, 2018. Вип. 3. С. 85–94.

5. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mog.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-shc-2016/>.

6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота, 2012. 504 с.